

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยเป็นสังคมที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธเป็นหลัก วิธีการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยไม่อาจแยกจากกันได้ ด้วยการดำเนินชีวิตของสังคมไทยที่ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาเช่นนี้จึงทำให้เห็นพัฒนาการของพระพุทธศาสนาที่ยังคงมีการสืบทอด เผยแผ่ ทะนุบำรุงอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

ในพระพุทธศาสนาเน้นในด้านพิธีกรรมกันมากซึ่งเรื่องพิธีกรรมไม่ใช่ไม่สำคัญในบางโอกาสน่าจะพูดกันถึงเรื่อง พิธีกรรมให้ชัดเจนไปว่าควรจะปฏิบัติอย่างไรอย่างน้อยก็จะได้เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่และใช้ให้เป็นประโยชน์เป็นสื่อ นำเข้าสู่สิ่งที่สำคัญยิ่งขึ้นไปถ้ามองว่าเรื่องพิธีกรรมนี้ไม่มีประโยชน์เลยไม่ใช่ตัวแท้จริงของพระพุทธศาสนาแล้วไม่เอาใจใส่ก็อาจจะทำให้พระพุทธศาสนาสูญไปได้ในเมื่อเป็นของมีอยู่ปรากฏอยู่ก็ต้องทำให้ถูกต้องถ้าเข้าใจความหมายถูกและปฏิบัติให้ถูกทำด้วยความรู้ความเข้าใจก็จะเป็นสื่อ นำเข้าสู่สิ่งที่ถูกต้องดีงามยิ่งขึ้นจนถึงสิ่งที่เป็นหลักการของพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นพิธีกรรมนี้ถ้าเข้าใจถูกต้องและปฏิบัติถูกต้องก็จะกลับนำเข้าสู่ พระพุทธศาสนาได้ดี^๑

พิธีกรรมในแง่หนึ่งก็เหมือนที่มันหรือปรากฏการสุดท้ายของพระพุทธศาสนา^๒ ดังนั้นพุทธศาสนิกชนควรอาศัยปรากฏการสุดท้ายนี้เป็นหลักตั้งมั่นที่ดีที่จะทำให้พระพุทธศาสนาคงอยู่สืบต่อไป เพราะศาสนาทุกศาสนาสอนคนให้ประพฤติดีแต่ความดี มีคุณธรรม ละเว้นความชั่ว เป็นประโยชน์สำหรับตนเองและสังคม ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข การที่คนจะทำดีหรือทำชั่วได้นั้นก็ขึ้นอยู่กับศาสนาด้วยเช่นกัน คนที่ประพฤติดี เพราะเข้าใจหลักปฏิบัติของศาสนา ส่วนคนที่ประพฤติไม่ดีก็เพราะไม่เข้าใจในหลักปฏิบัติแยกแยะชั่วดีไม่ออกไม่เข้าใจในหลักการ หลักปฏิบัติของศาสนา การจะประพฤติดีเป็นคนดีได้นั้นขึ้นอยู่กับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินชีวิตด้วยเสมอ

การที่ยังมีพิธีกรรมอยู่ ในอีกแง่หนึ่งก็แสดงว่าพระพุทธศาสนา ยังคงมีอยู่ ทำอย่างไรจะใช้พิธีกรรมให้เป็นประโยชน์ พิธีกรรมเป็นหลักในการเดินกลับไปสู่ความก้าวหน้าที่ถูกต้อง และพิธีกรรมเป็นเสมือนกำแพงทางพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อผู้ปฏิบัติ หลายด้าน อาทิ ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความศรัทธา เป็นสิ่งที่น้อมนำให้ศาสนิกชนละเว้นการทำความชั่ว ทำแต่ความดีและทำจิตใจบริสุทธิ์ เข้าใจหลักธรรมของศาสนา เกิดความสุขใจ^๓

^๑ กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทศศึกษาทหารบก, **ความสำคัญของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา**, http://www.rta-chaplain.com/chaplain๒/ceremony/p_๐.๑.htm, (๒ พฤษภาคม ๒๕๕๔)

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พิธีกรรมคืออะไรที่สำคัญ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวายจำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๘.

^๓ ประชิต สฤณะพัฒน์, **ศาสนพิธี**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑-๑๓.

พิธีกรรมเป็นส่วนเบื้องต้นของวินัยโดยเป็นส่วนที่สื่อกับหมู่ชนส่วนใหญ่ให้เขาเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นเครื่องนำเขาเข้าสู่วินัยที่จะนำต่อไปให้เข้าถึงเนื้อหาสาระที่เป็นธรรมะสูงขึ้นไป และอีกด้านหนึ่งในทางกลับกัน วินัยก็เป็นที่ยอมรับของธรรมะในโลกแห่งสมมติของมนุษย์ด้วย ดังนั้นถ้าจะให้พระพุทธรูปศาสนาดำรงอยู่ด้วยดีจะต้องทำให้พิธีกรรมเป็นเครื่องนำคนเข้าสู่วินัยที่สูงขึ้นไปเพื่อเข้าถึงธรรมในที่สุด และถ้าเมื่อใดพิธีกรรมเป็นที่ยอมรับแสดงตัวของบุคคลผู้เข้าถึงธรรมแล้ว ที่จะมีมาสื่อสารกับมหาชนได้สะดวก เมื่อนั้นก็เป็นความสมบูรณ์แห่งความหมาย และเป็นความสำเร็จแห่งความมุ่งหมายของพิธีกรรม^๔

การเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเป็นการฝึกคนให้เริ่มรู้จักระเบียบแบบแผนให้เริ่มที่จะไม่ทำตามใจชอบของตนนี้แหละคือการเริ่มรู้จักควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้เล็กๆ ก่อนจะไป ควบคุมตัวเองในเรื่องใหญ่ ๆ ได้ก็อาศัยการฝึกในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ก่อนแต่จะต้องรู้จักเชื่อมโยงต่อกันเรื่องของพิธีกรรมจึงเป็นการฝึกวินัยหรือเป็นวินัยเบื้องต้นที่จะนำเข้าสู่การที่จะเป็นคนมีศีล พิธีกรรมจึงจัดอยู่ในฝ่ายของศีลด้วย พิธีกรรมถ้าจะทำให้ถูกต้องก็ต้องเข้าใจความมุ่งหมายของพิธีกรรมนั้นๆ ก่อน พิธีกรรมจึงกลายเป็นลักษณะหรือเป็นรูปแบบเฉพาะแห่งวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ หรือที่เรียกว่าเป็นเอกลักษณ์และเป็นคุณค่าอีกด้านหนึ่งของพิธีกรรมซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลอันสืบเนื่องจากวินัยที่แสดงผลออกมาทางด้านวัฒนธรรมเป็นเรื่องของชีวิตชุมชนหรือของหมู่คณะเป็นเอกลักษณ์ของสังคม

ดังนั้นจะเห็นว่าพิธีกรรม จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของคนทุกศาสนาที่ต้องเผชิญกับปัญหามากมายที่จะเข้ามาในชีวิต เพราะจะช่วยให้คนรู้จักแยกแยะความชั่วดีออกจากกัน และประพฤติดนในอยู่ในสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม ชาวพุทธที่เลื่อมใสและศรัทธาในพระพุทธศาสนา จะประกาศตนเป็นพุทธมามกะ และหน้าที่ของชาวพุทธที่สำคัญคือ การศึกษาหลักธรรม การปฏิบัติตามหลักธรรม การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยการปฏิบัติ เช่น การเข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การอุปสมบท การบริจาคทรัพย์ เป็นต้น จะเห็นว่าการเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาก็ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี จะทำให้เกิดความศรัทธาในศาสนา ประพฤติตนเป็นคนดี ละเว้นจากการทำความชั่ว และเป็นการช่วยทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ยังทำให้เข้าถึงหลักธรรมคำสั่งสอนได้เป็นอย่างดี

จากข้อมูลการเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของเยาวชนไทยในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนวัดคลองยาง “ประชาพัฒนา” ซึ่งมีทั้งหมด ๘ หมู่บ้าน และมีวัดที่จะให้เยาวชนเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๓ แห่ง ปรากฏว่ามีเยาวชนที่เข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนเยาวชนทั้งหมดที่มีอยู่เนื่องจากเยาวชนไม่เห็นความสำคัญในพิธีกรรมดังกล่าว แต่กลับไปสนใจเอาใจใส่วัฒนธรรมจากต่างชาติ จะเห็นได้จากเวลามีงานรื่นเริง หรือกิจกรรมด้านความบันเทิง เช่นองค์การบริหารส่วนตำบลบางเคียนจัดงานฉลองปีใหม่ทุกปี หรือวันวาเลนไทน์ก็จะมีเยาวชนเข้าร่วมงานหรือกิจกรรมเป็น

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๔๘.

จำนวนมาก และมักจะเห็นพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสมขัดต่อขนบประเพณีและศีลธรรมอันดีงามของพุทธศาสนิกชน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาความคิดเห็นและทัศนคติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยมีความมุ่งหวังที่จะได้ผลการวิจัยไปพัฒนาทัศนคติ และส่งเสริมให้เยาวชนเห็นความสำคัญของพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และสนับสนุนแนวทางในการพัฒนาเยาวชนให้เข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อช่วยกันทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาทัศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อทัศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทัศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ความคิดเห็นและทัศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์เป็นอย่างไร?

๑.๓.๒ ความคิดเห็นและทัศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลเป็นอย่างไร?

๑.๓.๓ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทัศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์มีอะไรบ้าง?

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ด้านเนื้อหา

เนื้อหาของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทัศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์ทั้ง ๒ ด้านคือ ทัศนคติ ที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑.๔.๒ ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๗ ทั้งหมด ๘ โรงเรียน มีนักเรียน ๔๖๕ คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในเขตพื้นที่อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๗ ทั้งหมด ๘ โรงเรียน มีนักเรียน ๒๑๕ คน เป็นกลุ่มศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างสำเร็จรูปของ R.C.Krejcie and D.W.Morgan ใช้วิธีการการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับชั้นที่กำลังศึกษา โรงเรียน ฐานะทางครอบครัว อาศัยอยู่กับ อาชีพผู้ปกครอง

ตัวแปรตาม ได้แก่ ทศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ แบ่งออกเป็น ทศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และการเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑.๔.๔ ด้านสถานที่

สถานที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในเขตพื้นที่อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๗ ทั้งหมด ๘ โรงเรียน

๑.๔.๕ ด้านเวลา

ศึกษาในปีการศึกษา ๒๕๕๗ โดยเริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคม ๒๕๕๗ ถึง มีนาคม ๒๕๕๘ รวมเวลา ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

เพศ อายุ ระดับชั้นที่กำลังศึกษา โรงเรียน ฐานะทางครอบครัว อาศัยอยู่กับ อาชีพ ผู้ปกครองที่ต่างกัน มีความคิดเห็นและทศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ ทศนคติ ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การรู้คิดเชิงประเมินค่าเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใด ในทำนองประโยชน์หรือโทษ ความรู้สึกโน้มเอียงไปทางชอบหรือไม่ชอบมากหรือน้อยต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้นในทางขัดขวางหรือสนับสนุน สภาวะความพร้อมของจิตใจซึ่งเกิดขึ้น โดยประสบการณ์ สภาวะความพร้อมนี้จะเป็แรงกำหนดทิศทางปฏิกิริยาของบุคคลที่มีต่อ

บุคคล สิ่งของ สถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง และสิ่งอื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นที่ยอมรับ หรือไม่ยอมรับก็ได้ และทัศนคติยังส่งผลให้คนเราแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา^๕

๑.๖.๒ พิธีกรรม หมายถึง ศาสนพิธีหรือพิธีกรรมสำคัญที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลที่เป็นพุทธบัญญัติ เป็นพิธีการเกี่ยวกับวินัยของสงฆ์ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้จะต้องปฏิบัติพิธีกรรมนั้น ๆ ให้ถูกต้องตามที่บัญญัติ และพิธีกรรมที่พุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นต่างๆ กำหนดขึ้นโดยมีการผสมผสานขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นให้เข้ากับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นประเพณี

๑.๖.๓ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หมายถึง วันที่เคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในสมัยพุทธกาล และเป็นวันที่พุทธศาสนิกชนร่วมกันประกอบพิธีกรรม เพื่อระลึกคุณพระศรีรัตนตรัยเป็นพิเศษ คือ วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันเข้าพรรษา

๑.๖.๔ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑- ๓ ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์ ปีการศึกษา ๒๕๕๗ จำนวน ๔๖๕ คน

๑.๖.๕ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา หมายถึง โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตพื้นที่อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๘ โรงเรียน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงทัศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์

๑.๗.๒ ทำให้ทราบถึงความคิดเห็นต่อทัศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทัศนคติที่มีต่อพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอยะรัง จังหวัดนครสวรรค์

๑.๗.๔ ผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหาร ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปพัฒนาและสร้างความตระหนักให้เห็นความสำคัญของการเข้าร่วมพิธีกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาต่อไป

^๕ พันตำรวจโทสุพิศาล ภักดีตินานา, “ทัศนคติของข้าราชการตำรวจชั้นประทวนและพลตำรวจในกองบัญชาการตำรวจนครบาลเหนือ ต่อการประชุมประท้วง”. *ปริญาญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต* สังคมวิทยาประยุกต์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๗.